

plněných nocleháři, nelze mluvit o vkusném zařízení dělníkovy bytu. Sem také patří podpora dělnictva, pracujícího v uměleckém průmyslu. Proč neměl by si dělník, zhotovující stále práce pro jiné, sám také něco vyrobiti pro vlastní domov a zařídit si jej moderněji a stylověji? Podpora těchto snah výstavami a odměnami měla by vliv zajisté i na jiné dělníky.

Přistupme však již speciálně k jednotlivým oborům umění.

(Dokončí.)

JUDr. V. Schuster:

Omezení počtu učňů.

Dle § 114. lit. b) řádu živnostenského mají společenstva živnostenská pečovat o spořádané poměry učednické tím, že vydávají předpisy schválení úřednímu podléhající, a to (dle odst. 4.) »o podmínkách, za kterých může kdo mít učedníky vůbec, jakož i kolik jich býti smí v poměru k počtu pomocníků v živnosti«. Úkol upravit počet učňů jest neobyčejného významu pro živnosti veškeré, zvláště však pro živnosti řemeslné, v nichž tkví těžiště otázky učednické. Přílišný počet učňů u jednoho mistra znemožňuje řádnou odbornou i společenskou výchovu; učňové stávají se levným materiálem pomocným, jež lze do krajnosti využítovati, aniž by bylo lze plniti úkoly, jež mistru ukládá zákon, mravní povinnost a zájem celého stavu. Nejen však po stránce pedagogické a mravní, také po stránce národohospodářské jest omezení počtu učňů nanejvýš žádoucím. Mistři přijímající přílišný počet učňů, jenž neodpovídá nikterak ani poměrům jich vlastní živnosti, ani poměrům celého dotyčného živnostenského odvětví, sami uměle si pěstují příští nadbytečnou a mnohdy nesolidní soutěž, sami zavinují škodlivé následky tohoto umělého chovu, jevíci se v cenách zboží podprůměrně levných, špatné práci, v tísnění mzdy a nedostatku práce. Výstřelků ve směru opačném, že by snad počet učňů nemírně byl omezován, není se co obávat za poměrů stávajících; ostatně má živnostenský úřad v moci výstřelky takové zameziti.

V starších dobách dovedli si řemeslníci vážiti práva, příslušejícího cechům ve příčině úpravy poměrů učednických. Vzdělávání učňů bylo cenným, ač nikoliv neomezeným právem cechovních mistrů. Ve století 15. až na skloněk 17. věku bývaly namnoze v platnosti předpisy, že učební pán současně mít smí pouze jednoho, u některých cechů (na př. drážďanských) nejvýše dva učně. Kdo učně vyučil, nesměl po jistou dobu žádných učňů mít, a novým

mistrům nebylo vůbec dovoleno učňů přijímati, pokud po několik let živnost neprovozovali. Důvody tohoto omezování byly dílem pedagogické, hlavně však rozhodovala snaha omeziti do budoucna soutěž. Jen výjimečně bylo odnímáno mistrům právo míti učně z trestu, zle-li s učněm nakládali; takovýto mistr musil pak jistou dobu »*stille stehen*«. Historicky jest zajímavé, že ještě v období 1400—1600, hustěji však před tím, bylo v řádech cechů německých (drážďanských, saských, polabských) ustanovováno, »*dass der Knabe rechter deutscher Zunge und Art sei*«, což bylo namířeno proti zbytkům slovanských kmenů, snažících se i v řemesle se uplatniti. Dnešní živnostenská společenstva, ač by mohla, nepoužívají oněch starobylých cenných práv, jež přešla v podstatě i v platný živnostenský řád.

Dle rakouské statistiky společenstevní z r. 1895 z 5417 sčítaných společenstev 520 vůbec neustanovilo nižádného omezení v příčině počtu učňů, 4665 ustanovilo omezení toliko těm, kteří vůbec nemají pomocníků, 4 společenstva naopak omezila počet učňů pouze u mistrů, kteříž mají pomocníky, a jen 228 ($= 4\%$) společenstev omezilo počet učňů v poměru k počtu pomocníků způsobem vhodnějším. Připomeneme-li, že omezovací předpis 4665 (86%) společenstev, týkající se toliko mistrů nemajících pomocníků, jest jednak nadobro nedostatečný, jednak se dá velmi snadno obcházeti tím, že mistr si najme pomocníka v čas sezony a tak se sprostí všeho omezení v příčině počtu učňů, po sezoně pomocníka propustí, učně si však ponechá, a posléze, že i sporá omezení předepsaná v praxi se namnoze neprovádějí, shledáme, že ve skutečnosti nestává takřka žádného omezování počtu učňů! Výjimky dotvrzují pravidlo. A přece není pochyby, že v této naprosté anarchii tkví čelná příčina dnešní krise maloživnostenské, že toto »dávění se« dorostem učednickým jest vážnou příčinou výrobního i odbytového chřadnutí četných řemesel.

Ve statistické knížce královského hlavního města Prahy nalézáme zajímavá data, poskytovaná samotnými společenstvy, za léta 1890—1896. Pravděpodobný přírost obyvatelstva Prahy a předměstí v r. 1896 oproti r. 1890 obnášel as 16% , v Praze samé přibližně 9% . V téže době činil příbytek na př. živností krejčovských v Praze 42% , tedy téměř pětkrát tolik, co přírost obyvatelstva. V jediném roce 1896 dostalo v této živnosti za vyučenou tolik (709) učedníků, že počet jich rovná se téměř celému přírostu pomocníků krejčovských od r. 1891 do r. 1896. Trvalá vyšší nabídka pracovních sil v tomto oboru dokazuje, že číslce uvedené neznamenaí snad vše-

obecný vzrůst větších závodů krejčovských s rostoucím počtem pomocníků. Příbytek členů společenstva truhlářů pro Prahu, Karlín a Smíchov obnášel v uvedeném sedmiletí (1890—1896) 28·5%. Počet učňů, v r. 1896 za vyučenou dostavších, činil 31% úhrnného počtu členů v tomto roce a skoro o $\frac{1}{3}$ více, než skutečný přírost členů téhož roku. Při tom počet učňů v prvních 3 letech tohoto období stoupal mnohem rychleji než příbytek zaměstnaného pomocnictva. Těm, kdož hledají příčiny krise pražského truhlářství, odhaluje se tu jeden z hlavních její pramenů. Kožešníkům samostatných přibylo v dotčeném období v Praze 12·3% při úbytku pomocnictva o 125% za stále nezměněného počtu učňů! V živnosti kovářské za skoro nezměněného počtu živností vzrostl počet pomocnictva o 22%, učňů však o 120%, ač jinak celkový poměr úhrnného počtu učňů k počtu pomocníků posud nebyl zlý. Holičů v policejním obvodu pražském přibylo v řečeném sedmiletém období o 53%; při klesání počtu pomocníků jevil se přírost učňů o 40%. Řezbářů v Praze přibylo o 32%, pomocníků řezbářských 51%, učňů 320%. Počet učňů jen v roce 1896 za vyučenou dostavších činí 40% úhrnného počtu mistrů z téhož roku a skoro 20% celkového počtu všeho zaměstnaného řezbářského dělnictva. Nevystupují-li tu zjevně příčiny nezaměstnanosti v maloživnostech? — V živnosti obuvnické dostoupila v období 1890—1896 přeplněnost takové míry, že nastala, protože tlakem přirozených poměrů nastati musila, bolestná reakce, jevící se v náhlém klesání počtu učňů. Úbytek učňů obuvnických započíná v Praze rokem 1893; od roku 1890 do r. 1892 naopak činil přírost učňů ještě téměř 30% při konstantním počtu živností v tomto dvouletí, dosáhnuv (r. 1892) skoro polovice úhrnného počtu dělníků obuvnických. Několik těchto ukázek, jež bylo lze ze sporých statistických dat společenstvy podaných vybrati, ostře ilustruje poměry pražské a předměstské, jimž venkovské nejsou nepodobny. Ze v živnosti kupecké nejsou poměry utěšenější, prokazuje skutečnost, že obchodní pomocnictvo české již v r. 1894 pojalo ve svůj program pronikavé omezení počtu učňů kupeckých v tom směru, že obchodník, nemající žádného neb jen jednoho příručího, smí míti pouze 1 učně, obchodník, zaměstnávající 2—4 příručí, smí míti 2 učně a ten, kdož zaměstnává více než 4 příručí, smí míti pouze 3 učně; více než 3 učně neb praktikanty nesmí míti žádný kupec. Zdali poměr ten jest zúplna vhodný, nechceme posuzovati. Pomocnictvo však svým zájmům porozumělo, porozumí také zaměstnavatelé zájmům svého stavu?

Pollitzer ve své studii o poměrech učňů v maloživnostech vídeňských stěhuje si trpce na přespočet učňů u valné části mistrů, jež pokládá za prvou příčinu nedostatečného jich vzdělání. Dle statistiky společenstevní neomezují ve Vídni 34 společenstva nikterak počet učňů, 54 jen u mistrů nezaměstnávajících pomocníky, 38 společenstev u všech zaměstnavatelů, namnoze ovšem měrou nedostačnou. Anketa o učednických poměrech vídeňských ethickou společností r. 1898 pořádaná poskytla typické příklady umělého pěstění nadpočtu učňů, jež Pollitzer takto seřadil:

Č.	Živnost	Pomocníků	Učedníků
1	pekař	3	5
2	»	10—11	7—8
3	»	4	3
4	vyrabitel ložního příslušenství .	—	3
5	řezbář	2—5	5—7
6	knihař	—	3
7	kartonážník	7	8
8	ciselér	1	2
9	»	—	3
10	bednář	—	3
11	podkovář	1	2
12	kloboučník	2	5—7
13	výrobce klavírů	1	3
14	mědikovec	4	6 (dřívě) 9
15	kovolijec	3—4	17
16	kovotepec	—	3
17	zámečník	—	3—4
18	»	2	3
19	krejčí	—	2
20	obuvník	2	3—4
21	»	—	2
22	»	—	2
23	»	—	2
24	»	2	2
25	»	—	3
26	»	—	5
27	»	—	2
28	klempíř	2—4	3
29	truhlář	1	4 (5)
30	pozlacovač	—	3—4

Třebas lze konstatovati jinde opět spořádané poměry učednické, ilustrují přece uvedené skutečné případy (vyňaté z 292 případů pozorovaných) příkře poměry a dokazují, že namnoze již pro pouhý přílišný počet učňů nelze se nadíti řádného jich vzdělání, nehledě ani k ostatním závadám.

Ačkoliv v Německu přeplňování živností neděje se v celku tou měrou jako u nás, přece i tam ozývají a uskutečňují se snahy

po omezení počtu učňů. Zákon ze dne 26. července 1897, jímž byla dotyčná ustanovení německého živnostenského řádu přepracována, zmocňuje příslušný úřad správní, aby, shledá-li, že některý učební pán přijal tak nepřiměřený počet učňů, že tím jest ohroženo jich přiměřené vzdělání, přikázal učebnímu pánu propuštění části učňů (§ 128.). Důležitějšími, než toto zakročení v daném případě, jsou však předpisy všeobecné (§ 128., 130.), dle nichž lze stanoviti určité zásady o maximálním počtu učňů v jednotlivých živnostech a o poměru počtu učňů k počtu pomocníků. Dle řečené novely živnostenské jest kompetence k vydání těchto předpisů různá; spolková rada, resp. ministerstvo může vydati předpisy takové platné pro celou říši a závody všeho druhu, komory řemeslnické mohou vydati předpisy ty pro svůj obvod a své příslušníky s výhradou schválení dozorčího úřadu, a podobně i jednotlivá společenstva; v obou poslednějších případech jest předepsána součinnost výborů pomocnických (§ 152., § 95. odst. 2.). Těžiště činnosti spočívá na komorách (= svazech) řemeslnických. Polovina komor nevydala posud ve příčině té předpisů, četné jiné komory vydaly předpisy zakládající se na pouhém číselném poměru počtu učňů k počtu pomocníků, pouze bavorské komory řemeslnické nastoupily obtížnou cestu zevrubného šetření poměrů v jednotlivých živnostech, aby dovolený počet učňů na zjištěném základě stanoviti mohly. Tak mnichovská komora sestavila abecední seznam 75 povolání živnostenských; dle norem v něm obsažených smí na př. pekaři míti 1 učně na žádného až 2 pomocníky, na každé další 2 pomocníky o 1 učně více; kadeřníci a holiči smí míti 1 učně, nemají-li žádného neb jen 1 pomocníka, na další 2 pomocníky případně vždy 1 učně, nesmí však míti více než 3 učně. Pro tiskaře, mechaniky, výrobce zlacených lišten a jiné stala se úprava dle různých stupňů. Tak pro tiskaře ohledně sazečů: Nezaměstnávají-li žádného neb nejvýše 3 pomocníky, smí míti 1 učně.

Zaměstnávají-li 4—7 pomocníků, smí míti 2 učně,

»	8—12	»	»	»	3	»
»	13—18	»	»	»	4	»
»	19—24	»	»	»	5	učňů
»	25—30	»	»	»	6	»

na každých dalších 8 » » » o 1 učně více.

Mistr, jenž jen 1 učně zaměstnává, smí, jest oprávněn přijati v posledním roce učebním druhého tehdy, zaváže-li učně smluvně ke zkoušce a dbá i jinak předpisů komorou vydaných. Přeplnění některých živností jest také v Německu úžasné. V pekařství

velkoměstském vyvinul se pravý obchod s dětmi a mistři přijímají od dohazovačů »učně«, za něž jim značné provise platí, jen aby získali pod průměr levné pracovní síly. Živnosti pekařské přivádí se zdola houfně nových sil, zatím co s druhé strany zástupy pekařských pomocníků pozbývají zaměstnání. Dle říšskoněmecké ankety pekařské z r. 1893 mělo 40% závodů více učňů než pomocníků; počet pomocníků, nad potřebu ročně vyučením dotyčných učňů vycházející, páčen byl tehdy na 9000. V Norimberce bylo v r. 1894 napočítáno v zámečnických dílnách 165 pomocníků a 198 učňů; poměr nesprávný, avšak přece mnohem přiměřenější, než tomu bývá častokráte v zámečnictví a zpřízněných oborech u nás.

Dr. J. Pollitzer vystupuje ve své studii o poměrech učňů malozivnostenských ve Vídni rovněž pro omezení počtu učňů a vedle toho navrhuje — *de lege ferenda* — aby pro ty jednotlivé a v celku nečetné živnosti, u nichž z důvodů hospodářských *) lze za to s určitostí míti, že jsou odsouzeny k zániku, mohla býti vydána zemským nebo ústředním živnostenským úřadem po vyslyšení obchodní a živn. komory i společenstev příslušných úplná *zápověď učně* přijímati. K tomuto návrhu Pollitzerovu se však nepřipojujeme pro obtíže, jež by se v konkrétním případě *zápovědi* vyskytly a jež by byly větší než efekt *zápovědi* způsobený, jakož i z toho důvodu, že u nečetných řemesel, k vymizení snad odsouzených, zánik ten nastane přirozeně, aniž by umělé jeho uspíšení mělo valného významu.

Omezení počtu učňů v jednotlivých živnostech, odpovídající skutečným, náležitě vyšetřeným poměrům, jest nad jiné naléhavým úkolem společenstev živnostenských. Také pozornost úřadů politických a instruktorů společenstevních měla by býti obrácena k této úloze; společenstva dlužno k rozhodnému činu vybízeti a při přísném provádění stanoveného omezení účinně podporovati. Společenstvům, která žehrají, častokráte právem, že působnost jich jest příliš omezena, otevírá se tu vděčné pole působnosti a dozírajícím politickým úřadům I. stolice naskytuje se příležitost, aby prokázaly, jsou-li ještě schopny účinného působení v záležitostech živnostenských v nynějším svém jednotném a proto neblahém složení.**)

*) Jako jsou naprostá převaha velevýroby, zánik spotřeby artiklů druhdy hledaných.

**) Z literatury: Dr. Johann Pollitzer, *Die Lage der Lehrlinge im Klein-gewerbe in Wien*; statistika rak. živn. společenstev z r. 1885; statistická knížka kr. hl. města Prahy; M. Flemming, *das Lehrlingswesen der Dresdener Innungen*

JUDr. V. Schuster:

Výchova učně v dílně.

Učení mistrovské v dílně bude v dohledných dobách vždy základem výcviku dorostu řemeslnického. Ustavičný styk učňův s praxí po stránce technicky odborné i obchodní (administrativní) jest nepopěrnou výhodou dílenského učení. Ostatně nelze stvořití tisíce učebních dílen státních, jak bylo přáním ankety v r. 1895 na podnět odborových sdružení dělnických ve Vídni konané, aniž uzavřítí oči oproti zjevným vadám dílenského učení posavadního, jak by byla nejraději učinila živnostenská anketa, svolaná r. 1893 poslanickou sněmovnou rady říšské. Hojnost cenného materiálu a podnětů k proveditelným návrhům přinesla teprve anketa, konaná v letech 1897 a 1898 k podnětu sociálního odboru Ethické společnosti vídeňské, jejíž výsledky zpracoval Dr. Jan Pollitzer ve 2. sv. sbírky »Viedeňských státovědeckých studií«.

Vady mistrovského učení dílenského tkví především v tom, že učňů se užívá často k pracím s učením nadobro nesouvisícím, že odborné vzdělávání neděje se ani soustavně, ani všestranně, ani dokonale, nýbrž že učňové bývají používáni k pracím na ten čas nejnaléhavějším a jim nejpřístupnějším, že bývají předčasně fysicky přes příliš namáháni, že při převládající dělbě práce seznávají jen určité obory a nikoliv celou živnost, že o mnohém pro řemeslo důležitém nebývají, někdy i zúmynně, poučováni, že nebývá toho dbáno, aby theorie byla uváděna v soulad s praxí, t. j. aby upotřebovali učňové ihned prakticky v dílně, čemu se na škole naučí; vedle toho souvisí častokráte s učením v dílnách soukromých, není-li mistr o učně i mimo dílnu dosti pečliv, mravní i společenský úpadek učňův. Jest tudíž potřebnou reforma mistrovského učení dílenského, jež nutno tak zorganizovati, aby neztrácejíc souvislost s praxí plnilo z části i úkoly dílny učební (školní).

Ustanovení živnostenského řádu týkají se jen právního poměru učební smlouvy mezi učněm a mistrem, aniž by se dotýkala převážně didaktické stránky poměru učebního. Také dozor c. k. živnostenských inspektorů, zaměstnaných svrchovanou měrou v jiných směrech, nepostačuje a vztahuje se ovšem hlavně jen na zdravotnické a bezpečnostní poměry v dílně, nikoliv na stránku vychovatelskou. Inspektoru lze mnoho dobrého vykonati, předpokládajíc, že politické úřady a společenstva živnostenská k jeho popudu sku-

tečně zjednájí nápravu, na směr a způsob výchovy mu však z pravidla nikterak nelze působiti. Intensivněji zakročovati by mohlo představenstvo živnostenského společenstva samo za spolupůsobení výboru hromady pomocnické. Spolupůsobení to by musilo býti však zákonem přesně upraveno, aby nebudilo u mistrů nenávist a nezdálo se býti v jich očích vždy odsouzení hodnou denunciací, nýbrž plněním přesně vymezené povinnosti zákonné. Jen účinnou součinností členstva společenstevního i pomocnictva lze vymýtit nad potřebu kruté nakládání s učni, nemírné prodlužování pracovní doby, nezdravé noclehárny a špatnou, poměrům mistra neodpovídající stravu, zúmyslné oddalování učně od odborné práce v dílně, umělý chov nadpočtu učňů a t. d. Pomocnictvu nelze upříti, že se zájmem pohlíží na řešení otázky učednické, což jest psychologicky vysvětlitelnou částečnou společností zájmů, živou ještě pamětí zažitých nedostatků učení a tím, že pomocníci bývají ještě netknuti zájmovými motivy, jež se přirozeně teprve u mistra dostavují; v organizaci živnostenských společenstev prokázaly hromady a výbory pomocnické ostatně posud poměrně největší schopnost života. Snad nastane pak, alespoň někde, ušlechtilé závodění mezi představenstvy společenstev a výbory pomocnických hromad v odstraňování nedostatků dílenského učení!*) Ostatně tam, kde výstavy prací učednických probudily u společenstev a mistrů živější zájem pro dílenské vyvzdělání učňů, byly odstraněny mnohé nedostatky dílenského učení s horlivostí i obětivostí nemalou.

Důležitým jest odstranění vady tkvící v povaze živností některých mistrů, že totiž učni lze se vycvičiti pouze v úzkém speciálním odvětví živnosti, nikoliv v živnosti celé. Tu by snad mohl prospěti dobře promyšlený turnus učební, navrhovaný Dr. Pollitzerem. Projde-li učeň střídavě několik živnostenských závodů téhož druhu, naučí se živnosti celé. Střídání mohlo by býti zavedeno na těchto základech: Mistři, kteří vykonávají pouze speciální odvětví své živnosti, jsou povinni o tom podati společenstvu svému zprávu. Pro učně těchto mistrů budiž turnus předepsán obligatorně. Fakultaivně mohou však účastniti se turnu i ostatní členové společenstva. Střídání takové mistry nepoškodí, učňům však prospěje; o porušení obchodního či výrobního tajemství se rovněž nejedná, poněvadž není a nemůže býti tajemstvím, vyrábí-li některý závod jen určitý

*) V poslední době v Praze se vyskytující strannická agitace mezi učni k věcnému řešení tohoto úkolu ovšem nepřispívá.

druh zboží. Nedodržování oznamovací povinnosti bylo by podříditi sankci §§ 131., 133. a 137. řádu živnostenského. Střídání dělo by se dle délky doby učební, počtu mistrů a stupně vývoje specialisace, průměrně třikráte, dle potřeby až pětkráte, anebo jen dvakráte. U prvního mistra pobyl by učeň déle, snad as polovinu doby učební, anebo by se k němu na sklonku turnu vrátil, aby byl první mistr odškodněn za namáhavější počáteční vyvzdělání učňovo. Evidenci těchto poměrů vedla by společenstva a instruktorům živnostenských společenstev naskytovalo by se tu plodné pole seriosní činnosti dozorčí i pobádací. Jistota, že učeň přejde za čas k jinému soudruhu v povolání, pobídne mistra cti své a pověsti dbalého k pečlivé výchově, podobně jako přímý zájem v případě, vrátí-li se pořadem turnu učeň opět k němu. Střídáním odpadne též jeden z podnětů k vydržování nepřiměřeně značného počtu učedníků. Dnes »odchovávají« nejvíce učedníků právě ti mistři, kteří jim nejméně péče věnovati mohou; odchodem učně k mistru jinému odpadne nejdůležitější podnět této nepřístojnosti. Střídání takové bude lze provésti ovšem jen ve velkých městech, a na venkově pouze tam, kde soustředěny jsou ve větším počtu typické maloprůmysly.

Vedle dílen mistrovských lze — výjimečně — zaváděti též pro nejhlavnější obory živností technicky složitých vzorné dílny učební nákladem veřejným, a to, nehledíme-li k dílnám školským, při ústavech pro zvelebování živností. Dílny ty doplňovaly by dílenské učení mistrovské u učňů zvláště nadaných, kteří by mohli seznati tak nejnovější stroje a pokroky výrobní. Náhradou za učení u mistra by však zpravidla nikterak býti nemohly.

V Rakousku lze podporovati řádné vyvzdělání učňovo v dílně v souvislosti s podpůrnou akcí živnostenskou, jež byla započata tím, že svépomocným družstvům živnostenským, zřízeným na základě zákona ze dne 9. dubna 1873, č. 70. ř. z., po případě živnostenským společenstvům jsou poskytovány na dlouhodobé, pravidlem desíleté bezúročné splátky motory a stroje živnostenské z dotace státní, resp. zemské. Strojová akce ta nepotkala se s plným úspěchem z různých důvodů. Nehledě ani k obtížím organizačním často s těžší překonatelným, k řevnivosti účastníků a ostatním stinným stránkám každého živnostenského družstva, bylo věru nemožno, ač-li tu nebyly podmínky neobvykle příznivé, docíliti strojovému a výrobnímu družstvu úspěchů. Družstvu dodán stroj, účastníci však nebyli dosti dovedni, aby strojové výroby náležitě využili, neměli ani kapitálu ani úvěru, a neměli častokráte ani odbytu na zboží vyrobené holýma

rukama. Později bylo ovšem postupně usilováno, nedostatky tyto alespoň částečně napravovati, leč s úspěchy, které lze řaditi k nejmenším u přirovnání s výsledky dosaženými v ostatních oborech podpůrné akce maloživnostenské. Nejednou bylo poukazováno k tomu, že propůjčování strojů jednotlivcům bylo by mnohem plodnějším a účelnějším, těžko však bylo naléztí modus, za kterého by se tak bez závady dít mohlo. Vypravení vzorných dílen mistrovských za účelem řádného vyvzdělání učňů v dílně poskytuje tu nad jiné vhodnou příležitost k uzdravení strojové akce a spolu k postupnému vybudování řádného dílenského učení. V této podobě mohlo by se nejvhodněji dít subvencování mistrovského učení v živnostech, v nichž dobrého a úplného strojního zařízení nutně potřebí jest. Mistr podmínkám řádného dílenského učení se podrobivší obdržel by na dlouhodobé bezúročné splátky potřebný stroj nejvýhodnější konstrukce a byl by zároveň technickými orgány podpůrné akce živnostenské poučen o dispoziční dílny a přísl. otázkách výrobních. Výběr mistrů děl by se nejlépe ve spojení s odměňováním učňů výstavy prací učednických s úspěchem se účastnivších, při kteréž příležitosti bývá již nyní projevováno čestné uznání mistrům o vyvzdělání učňů zasloužilým. Ústředním orgánem této akce byl by příslušný ústav pro zvelebování živností a spolupůsobiti by mohli c. k. živnostenská inspektoři a společenstevní instruktoři. V první řadě bylo by dlužno přihlížeti k živnostem složitým značnějšího technického výcviku vyžadujícím, postupně však ke všem živnostem, a netoliko ku zdárné výchově odborné, nýbrž i mravní a společenské. Mistři, jimž pořadatelský výbor výstavy učednických prací vyslovil čestné uznání za pečlivý výcvik učňů vyznamenaných na místní výstavě I. cenou anebo na ústřední výstavě pochvalným diplomem, tvořili by (až na zvláště zdůvodněné výjimky) sbor, z nichž nejlepší by pak byli vyhlédnutí pro stupeň další: subvencování dílen státem (zemí) buď prostřednictvím zaopatření strojů na bezúročné splátky z dotace maloživnostenské, anebo přímo subvencemi peněžními, jak tomu jest ve Švýcarsku, Badensku, Württembersku atd. Kde není výstavek prací učednických, není též valného zájmu pro výchovu učňů, anebo lze opět navázat na výsledky zkoušek učednických.

Jednotnost a soustavnost akce jest podmínkou zdatu; bylo by se tu zpředu uvarovati různých pokusů, jež by v celou akci přivodily zmatek a diskreditovaly ji v očích živnostnictva, a bylo by zpředu upravit poměr akce státní, zemské a obch. komor, aby opět ne nastala neúčelná, ne hospodárná souběžnost, provázená obapolnou neinformovaností, anebo dokonce škodlivá protiběžnost.

Pokus, jež c. k. ministerstvo obchodu ve příčině odměňování vzorně své učně vychovávajících mistrů učiniti hodlalo, jest ve svých základních rysech příliš nejasným, než aby se beze změny mohl státi základem ať pouhého odměňování vzorných mistrů, ať soustavného subvencování dílenského učení, což není v návrhu ministerstva, jenž sdělen byl některým obchodním komorám k podání dobrého zdání, ani přesně rozpoznáváno, ani zevrubněji vylíčeno. Trvajíce na zásadách v předu uvedených doplníme vývody své ještě příklady z ciziny, kterých lze při postupu prve vylíceném vhodně použití tam, kde jedná se o pravidelné subvencování dílenského učení, a přenechání strojů buď se nejeví potřebným, anebo samo o sobě nestačí.

Švýcarský živnostenský spolek (Schweizerischer Gewerbeverein) poskytuje ku podpoře mistrovského učení od r. 1895 ročně obnos 2500 franků a to tím způsobem, že subvencuje vynikající, na základě veřejného konkursu a pečlivého šetření vyhledané mistry příspěvky až do 250 franků za 1 učně a celou dobu učení. Přednost mají mistři, jichž dřívější učňové se účastnili zkoušek učednických s dobrým prospěchem. Dále se předpokládá, že mistr učně u rodičů nebydlícího sám v domě svém ubytuje a na stravu přijme, anebo mu jinde zaopatrí byt, za nějž může přijati plnou zodpovědnost.

Na základě usnesení ústředního představenstva švýcarského živnostenského spolku ze dne 8. září 1894 jsou již od počátku akce bezvýjimečně v platnosti určitá pravidla pro řemeslnické mistry, kteří činí nárok na příspěvek.

Ve Virtembersku podrobuje se subvencovaný mistr přesné smlouvě, uzavřené mezi ním a královskou ústřednou pro živnosti a obchod, která výběr mistrů sama provádí. Mistr zavazuje se, že za řadu let jistý počet učňů ve své živnosti vyvzdělá, zachováváje při tom základní ustanovení pro subvencované dílny virtemberské vydaná, jež tvoří součást smlouvy. Mistr obdrží jistý obnos od zemské vlády, jehož polovice vyplatí se mu po řádném průběhu první poloviny doby učební, druhá pak tehdy, složí-li učeň s prospěchem zkoušku učednickou. Vedle toho stanoví se v smlouvě doba učební a různé podmínky pro případy, nebyl-li poměr učební vinou či bez viny mistrovsky řádně ukončen. Zvláště zajímavým jest ustanovení § 8. zmíněných pravidel: »V případech zvl. ohledu hodných může král. virtemberská ústředna pro živnosti a obchod mistrům učebním na opatření výpomocných strojů a nástrojů pro jich dílny, aby požadavkům nové doby vyhovovaly, povolití příspěvek, z něhož by po

dobu trvání smlouvy mezi státem a mistrem učebním každoročně určitý obnos se odepsal. Kdyby učednická dílna učební před úplným odepsáním povoleného příspěvku zanikla, jest povinen učební mistr zbývajcí nedoplatek král. ústředně pro živnosti a obchod zapraviti.*

Ustanovení toto obsahuje zřejmé a osvědčené analogon návrhu v předu uvedeného.*) Pravidla virtemberská bylo by ovšem nutno upravit dle potřeb našich, pro něž se poměrně nejlépe ze všech cizozemských ustanovení hodí.**)

Tuláci a nynější trestní praxe k jejich potlačení.

Denním zjevem u přestupkového oddělení okresních soudů jsou obvinění, kteří bez práce i zaměstnání se potulují nemohouce dokázati, že mají prostředky k výživě, nebo že jich poctivě se nabýti snaží. Osoby tyto, spadající pod předpis § 1. zákona ze 24. května 1885 č. 89 ř. z., se rekrutují jednak z pravých tuláků a zahalečů práce se štítících, jednak z cikánů, které namnoze nikdo do práce nechce, a dále z lidí, kteří v lopotném boji o existenci byli přemoženi pro duševní neb tělesné vady, nebo konečně kteří nemohou najíti práci, které jsou vyučení, což jest povážlivým, dnes často se vyskytujícím úkazem, plynoucím hlavně z nedostatečné organizace práce.

Obžalovaný z potulky sdílí s obviněným pro zaviněný úpadek totéž nevýhodné procesuální postavení; oba jsou odsouzeni, nemohou-li dokázati naprostou nevinu, kdežto jiný obžalovaný musí býti

*) Návrh ten byl svého času učiněn v pražské obchodní komoře zcela neodvisle od ustanovení virtemberských, jež tehdy nebyly navrhovateli zevrubněji známy. Ustanovení virtemberská budou v plném znění uveřejněna v autorově chystaném pojednání »O otázce učednické«.

**) Z literatury srov.: JUDr. Johann Pollitzer, Die Lage der Lehrlinge im Kleingewerbe in Wien; Obzor Národohosp. IV.: K otázce výchovy řemeslnictva; Grundbestimmungen für die württembergischen Lehrlingswerkstätten (erlassen in Stuttgart, den 5. März 1898 von der k. Zentralstelle für Gewerbe und Handel); Förderung der Berufslehre beim Meister (Beschlüsse des Centralvorstandes des Schweizer. Gewerbevereins vom 8. September 1894); Gewerbl. Zeitfragen, Heft XI.: Die Förderung der Berufslehre beim Meister (Zürich 1895); dobré zdání obchodní komory pražské o odměňování vzorných mistrů (protokol IV. plenární schůze v r. 1901).